

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVE
INSTITUTUL DE FILOLOGIE**

**Cu titlul de manuscris
C.Z.U.: 821.135.1.09(092)(043.3)**

IVANOV NADEJDA

ARHETIPUL ANIMUS-ANIMA ÎN PROZA LUI MIRCEA ELIADE

622.01 – LITERATURA ROMÂNĂ

Autoreferatul tezei de doctor în filologie

Chișinău, 2016

Teza a fost eliberată în cadrul Sectorului de Literatură Contemporană al Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei

Conducător științific:

ȚURCANU Andrei, dr. hab. în filologie, conf. univ.

Referenți oficiali:

GRATI Aliona, dr. hab. în filologie, conf. univ., secretar științific general al Consiliului Național pentru Atestare și Acreditare

GHILAȘ Ana, dr. în filologie, conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova

Componența consiliului științific specializat:

BURLACU Alexandru, dr. hab. în filologie, prof. univ. – președinte, Institutul de Filologie al AȘM

CORCINSCHI Nina, dr. în filologie, conf. univ. – secretar științific, Institutul de Filologie al AȘM

BILEȚCHI Nicolae, m. c. al AȘM, dr. hab. în filologie, prof. univ., Institutul de Filologie

ȘLEAHTIȚCHI Maria, dr. în filologie, conf. univ., Academia de Științe a Moldovei

ȚAU Elena, dr. în filologie, conf. univ., Universitatea de Stat de Moldova

CARAMAN Vlad, dr. în filologie, conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Susținerea va avea loc la 30 mai 2016, ora 12.00, în ședința Consiliului Științific specializat D19 622.01 – 01, din cadrul Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei (bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1, Chișinău, MD 2001).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei (str. Academiei, nr. 5 A, Chișinău, MD-2028) și la pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la data de 28.04.2016

Secretar științific al Consiliului științific specializat:

CORCINSCHI Nina, dr. în filologie, conf. univ.

Conducător științific:

ȚURCANU Andrei, dr. hab., conf. univ.

Autor:

IVANOV Nadejda

(© IVANOV NADEJDA, 2016)

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei investigate. Atât opera științifică a lui Mircea Eliade cât și cea literară au fost mereu în atenția criticilor literari, a cercetătorilor din diferite domenii: antropologie, istoria religiilor, morfologia culturii etc. Scriitorul, care pe plan internațional este recunoscut drept un redutabil istoric al religiilor, impune în proza sa, precum și în investigațiile asupra corelației dintre sacru și profan, o „hermeneutică” originală asupra existenței acestor două realități/universuri ontice și ontologice.

Mircea Eliade este unul dintre puținii romancieri români preocupat în mod deosebit de criza omului modern, criză care se manifestă în sentimentul persistent al nostalgiei originilor. Personajul său masculin nu-și găsește liniștea între lucrurile concrete, cotidiene și nu-și află plenitudinea în timpul istoric. De aici și nevoia de evadare din lumea obișnuită, desacralizată și încadrarea sa într-un proces complex de interiorizare psihică și spirituală. În drumul devenirii existențiale, el renunță la imaginea comună despre sine, descoperindu-se în complementaritatea unor succesive descoperiri și regăsiri spirituale, în și prin imaginea *celuilalt*, reprezentat de etern-femininul *anima*.

Adevărul de care se conduce romancierul este că ființa duală nu poate atinge Absolutul decât doar ca nostalgie a originilor și ca regăsire în *celălalt*. Pentru depășirea fracturilor ontologice, autorul impune ca soluție pentru personajele sale o corelare a lor cu o primordialitate de ordin sacral. Doar astfel este suprimată falia dintre acele două polarități existențiale, definite în termeni jungieni ca *animus* și *anima*. În acest sens, masculinul și femininul sunt mai mult decât personaje narrative. Ele devin valori metafizice, semne esențiale ale ființei în căutarea și regăsirea de sine, a ființei „întregite” în ultimă instanță. Metamorfozele acestei dialectici intime fac ca rupturile cotidiene să fie depășite prin transcenderea personajului în ceea ce filosoful culturii numește timpul și spațiul sacru.

Urmând aceste considerente, am dedus că prozele literare ale lui Mircea Eliade, *Maitreyi*, *Nuntă în cer*, *Noaptea de Sânziene*, *Domnișoara Christina*, *Șarpele* etc., încărcate de sensuri simbolice suprasenzoriale, erotico-mistice, necesită o re-interpretare. E o proză cu un mesaj latent profund, iar hermeneutica arhetipală ne oferă o perspectivă surprinzătoare de înțelegere a universului ei artistic, a universului personajelor sale.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificare a problemelor de cercetare.

Cercetările literare de până acum, axate pe diferite aspecte ale prozei eliadești, n-au epuizat nici pe departe profunzimile ce se deschid cititorului ei atent. Deși intuiții importante au deschis calea unor interpretări surprinzătoare, o schimbare de perspectivă și un nou instrumentar hermeneutic ne poate oferi o grilă de înțelegere inedită și posibilități largi pentru noi analize critice. Abordarea noastră încearcă să coroboreze punctul de vedere psihanalitic jungian cu teoriile eliadești despre

arhetip într-o viziune nouă asupra romanelor și a povestirilor lui Mircea Eliade, asupra universului lor artistic și a lumii interioare a personajelor lor.

Scopul și obiectivele cercetării. Lucrarea prezentă are drept scop repunerea în discuție și cercetarea prozei lui Mircea Eliade prin prisma psihologiei analitice a lui C.G. Jung și a teoriei eliadești a arhetipurilor. Deși spectrul de referințe este cu mult mai larg, ne-am limitat la binomul psiho-ontologic *animus/anima* pentru valorificarea unor sensuri literare ascunse și evidențierea modalităților specifice de corelare a personajelor cu timpul și spațiul în care ele acționează și pe care îl transcend în drumul lor de căutare/regăsire a plinătății originare. Ne-am axat în mod special pe următoarele obiective:

- Investigarea receptării critice a prozei lui Mircea Eliade în spațiul românesc și a istoricului problemei *animus-anima*;

- Conturarea viziunii eliadești asupra conceptului de *unitate primordială*;
- Relevarea formelor de manifestare a dualității primordiale în jocurile erotice ale devenirii;
- Identificarea și interpretarea arhetipală a personajelor-dubluri și a dubletelor lor simbolice;
- Cercetarea romanelor fantastice din perspectiva devenirii existențiale a personajelor;
- Stabilirea căilor și mijloacelor artistice de transgresare a spațiului și timpului profan într-un timp și un spațiu sacru de către personajele masculine.

Suportul metodologic și teoretico-științific. Temelia teoretico-științifică a tezei o constituie atât studiile de critică literară, cât și investigațiile pur teoretice cu tangență la tema dată. Am folosit următoarele surse de cercetare de bază: Adrian Marino, *Hermeneutica lui Mircea Eliade*; Nechifor Ruxandra, *Erosul – „labirint” semn și simbol în Maitreyi*; Sabina Fânaru, *Eliade prin Eliade*; Ion Neagoș, *Mircea Eliade. Mitul iubirii*; Grațiela Benga, *Traversarea cercului. Centralitate, inițiere, mit în opera lui Mircea Eliade*; Mihai Gheorghiu, *Reversul istoriei. Eseu despre opera lui Mircea Eliade*; Liliana Bahnă, *Eros și Thanatos. Eseu despre Mircea Eliade*; Doina Ruști, *Dicționar de simboluri din opera lui Eliade*; Chevalier Jean și Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Studii fundamentale asupra filosofiei imaginarului*; Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*; Ionel Bușe, *Filosofia și metodologia imaginarului*; Julius Evola, *Metafizica sexului*; Corin Braga, *De la arhetip la anarhetip, 10 studii de arhetipologie* ș.a. În același timp, aspectul teoretic, care ne-a ajutat să conceptualizăm și să explicăm ipotezele noastre, se bazează, în primul rând, pe opera științifică a lui Mircea Eliade: *Imagini și simboluri, Misterele și inițierea orientală, Mefistofel și androginul, Nașteri mistice, Tratat de istorie a religiilor, Șamanismul și tehnici arhaice ale extazului, Drumul spre Centru, Erotica mistică în Bengal. Studii de indianistică* ș.a. O importanță decisivă în cercetarea prezentă reprezintă suportul științific al psihanalistului elvețian Carl Gustav Jung *Simboluri onirice ale procesului de individuație, În lumea*

arhetipurilor, *Opere complete. Două scrieri despre psihologia analitică*. Un sprijin solid am aflat la Emma Jung, în *Animus and Anima*.

În procesul investigării au fost folosite următoarele **metode de cercetare**: metoda psihanalitică, hermeneutica arhetipurilor, mitocritica, ideocritica lui Adrian Marino, studiul interdisciplinar, analiza textului.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării. Proza literară a lui Mircea Eliade poate fi considerată un model de căutare și recunoaștere a dualității profunde psihice umane. Personajele sale trăiesc mereu o experiență la limită, trecerea de la o stare larvară de banalitate și inconștiență la o condiție de plenitudine absolută. Instrumentele oferite de psihologia abisală a lui Jung ne permit să urmărim și să detaliem acest model ontologic de transcendere. Lumea ficțională este din start împărțită într-o dublă polaritate arhetipală: *masculinul și femininul* sau *animus/anima*: Ileana/Ioana pe de o parte, Ștefan Viziru pe alta; Egor – Domnișoara Christina/Sanda; Sergiu Andronic – Dorina, Mavrodin/Hasnaș – Ileana/Lena etc. Pentru ființele despărțite de propriul Sine, cotidianul și istoria au un efect dur, dispersiv. În teză se analizează în mod detaliat acest efect al dualității personajului eliadesc cu urmările sale de împlinire sau de fracturare și surpare existențială.

Utilizarea perspectivei arhetipale și psihanalitice de interpretare și analiză ne ajută să punem accentul pe problematica recuperării stării de androginie a personajului, cele două elemente ale totalității originare fiind *anima* și *animus*. Teoria psihanalitică jungiană în corelație cu hermeneutica mitului a lui Mircea Eliade ne oferă un instrument eficient de penetrare și valorificare a inconștientului arhetipal al eroului. Descoperim, astfel, că opera literară a romancierului nostru transpune rituri inițiatice de purificare spirituală a individului. În profunzimile psihicului acestuia se produce revelația sacrului, a stării originare de plenitudine. Destinul personajului nu este un rezultat al unor corelări și conexiuni cu întâmplările cotidianului, cu realitățile istorice. La mijloc e un proces complex de *metanoia*, în urma căreia eul interferează puternic și se dizolvă în imaginea arhetipală a *celuilalt*. Deposedat de conștiința de sine de fiecare zi, personajul masculin eliadesc revine la Sinele originar.

Problema științifică soluționată constă în schimbarea opticii metodologice de cercetare pentru relevarea unor structuri de conștiință ce țin de straturi psihice umane primordiale, investigarea acestor structuri în tectonica devenirilor lor arhetipale ca un dat aparte al universului artistic eliadesc și al lumii personajelor sale.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere.

1. Proza lui Mircea Eliade înfățișează artistic experiența transgresării de la dualitatea ființei la unitatea ei primordială. În consecință, drama umană încifrată în textul simbolic eliadesc particularizează mitul androginului.

2. Personajele acestei proze sunt expresii simbolice și mitologice, în care transpar manifestări psihice arhetipale prin care își vădește „funcționalitatea” teoria lui M. Eliade asupra *coincidentia oppositorum*.

3. Dialectica intimă a dualității *animus-anima* reprezintă calea salvării din labirintul interior al eroului. Arhetipul jungian al Totului psihic ne ajută să descoperim reconcilierea contrariilor intrapsihice ale personajului eliadesc. Acesta este, astfel, ridicat la revelația unui centru ontologic.

4. Personajul masculin, căzut în ipostaza dihotomiei polare, nu mai poate face diferența dintre real și fantastic, întrucât este încadrat într-un proces al mutației ontologice. Rațiunea cotidiană va fi înlocuită automat de rațiunea arhetipală, având drept suport și călăuză simțul interior al numinosului, *anima*.

5. Paradigma iubitei/logodnicei transpune în trecerea treptată de la conceptul de personaj la imaginea arhetipală a femeii eterne, care, în creația eliadescă, este matricea, vocea interioară de structurare psihică a bărbatului.

6. Abolirea contrariilor se realizează artistic prin actul concret de regăsire și contopire al *animus*-ului în *anima*. Femeinitatea este calea inițiativă spre originea ființei masculine, pentru ca, mai apoi, conversiunea ontologică să conducă androginul în fuziunea cu Marele Tot.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Sub aspect teoretic, teza reprezintă un suport pentru o re-interpretare a prozei lui M. Eliade. Sistematizarea conținutului ideatic al conceptelor de *animus-anima*, arhetip, unitate primordială, androgin lărgeste spectrul de analiză și interpretare a unor opere eliadești cunoscute, impunând totodată în prim plan scrieri aflate până în prezent într-un nemeritat con de umbră. Cercetarea detaliată a studiilor teoretice ale reductibilului istoric al religiilor ne reliefează dimensiunea profundă a mesajului latent rămas neexplorat de critica literară. Valoarea aplicativă a lucrării constă și în propunerea unei noi perspective de analiză prin intermediul metodei interdisciplinare. Metoda respectivă apropie psihanaliza jungiană de antropologia eliadescă, ceea ce duce la o hermeneutică inedită a semnificațiilor spirituale, psihice, ontologice și artistice ale personajelor, ale imaginilor și simbolurilor prozei lui M. Eliade.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele obținute în urma investigației au fost publicate în reviste științifice de specialitate. În total au apărut 6 articole. În *Metaliteratura* (3 materiale) *Philologia* (2 articole), *Revista de științe socioumane* (1 articol).

Volumul și structura tezei. Teza (143 pagini text de bază) corespunde scopului și obiectivelor propuse și se constituie din adnotare în limbile română, rusă și engleză, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia lucrărilor studiate (177 surse) și CV-ul autoarei.

Cuvinte-cheie: proză, personaj, perspectivă psihanalitică, arhetipul *animus-anima*, eros mistic, sacru-profan, androgin, dualitate primordială, Marea Zeiță / eternul feminin, devenire în Marele Tot, regressus ad uterum, coincidentia oppositorum, identitate și alteritate.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea cuprinde prezentarea generală a temei, argumentarea necesității și importanța cercetării ei, ilustrarea rezultatelor științifice obținute. În cadrul introducerii este indicat scopul și obiectivele de cercetare, este expus suportul metodologic și teoretico-științific al lucrării și este evidențiată valoarea ei teoretică și aplicativă.

Primul capitol, **Corelația animus-anima la Mircea Eliade în viziunea criticii literare**, prezintă domeniul de cercetare și analizează materialele științifice la tema tezei, cuprinzând trei subcapitole. Subcapitolul 1.1. *Critica literară despre manifestările arhetipale și semnificațiile erosului la Mircea Eliade* are drept obiect de cercetare aprecierile criticii și științei literare asupra prozei lui Mircea Eliade. Se atestă un diapazon foarte larg de interpretări, remarcându-se că într-o perioadă inițială accentul a fost pus pe calificarea romanelor sale drept existențialiste. S-a susținut doar miza autorului pe autenticitate, accentuându-se exagerat și pe faptul că Mircea Eliade este, în temei, un creator de personaje-mituri: „Eliade vrea înnoirea romanului pe alt plan, dezinteresându-se propriu-zis de retorică. Prin trăirea autentică și spiritualizarea conflictelor, el vrea să schimbe tipologia și problematica epicii românești. Prozele «indice» se deschid spre o lume de mituri și practici magice îndepărtate de spiritualitatea noastră” [1, p. 5]. Prozatorul, s-a spus, reactualizează timpul pre-istoric doar după ce „oamenii” săi, percepția sa interioară fac conexiunea cu inconștientul colectiv prin intermediul imaginilor și simbolurilor arhetipale. Astfel, sondările psihologice reprezintă o modalitate și o tehnică arhetipală de recuperare a sacrului, iar, în final, „fiecare personaj întrupează o idee, se constituie într-un mit” [1, p. 61].

Mai târziu, odată cu afirmarea autorului drept unul din cei mai mari istorici ai religiilor, exegeza înclină să vadă în prozele lui Mircea Eliade scrieri în exclusivitate cu valențe metafizice și ontologice, în care se pune accentul pe valorificarea și reconstituirea miturilor. Pornind de la interpretările respective, femeia și erosul sunt principalele condiții existențiale de rupere de cotidian. Erosul devine sentimentul ancestral purificator prin care se descoperă taina unității primordiale: „Actul erotic devine astfel, până la urmă, încercarea disperată a unei transcenderi și, într-un alt înțeles, «nocturn», «o foame de contopire»” [17, p. 73]. Împerecherea urmărește un ritual, cel mai des, în formulă erotică primordială. Astfel că iubita nu poate avea o altă valoare decât cea metafizică. Ea poartă în sine funcția re-nașterii în unitatea de la începuturi. Prin urmare, femeile îndrăgostite din proza

eliadescă iau „înfățișarea unor metafore vii, revelatorii de sensuri ultime, însă nu prin exercițiul sexualității, ci prin însăși prezența lor inefabilă” [12, p. 80]. Erosul semnifică pentru femeie o împlinire, „un miracol, o dogmă, de aceea bărbatul poate rămâne lângă ea un timp nelimitat, fără ca misterul ei să se consume” [ibidem, p. 81]. Un alt aspect important îl remarcă Dumitru Micu. Criticul precizează că personajul feminin simbolizează unealta demiurgică sau demonică. Anume femeia îl călăuzește spre „o naștere din nou, o «naștere mistică», posibilă doar prin omorârea omului vechi” [16, p. XI].

Într-un plan mai general, romanele *Maitreyi*, *Nuntă în cer*, *Noaptea de Sânziene*, *Șarpele*, *Domnișoara Christina* sunt interpretate ca scenarii de restabilire a unității prin refacerea existenței fragmentate. Doar misticul, miticul și erosul, în această viziune critică, soluționează conflictul dualităților: real-irel, Viață-Thanatos, esse-non-esse, parte-întreg. Există și unii exegeți care explică itinerarul devenirii androgine prin metanoia psihică și spirituală, când locul și timpul sacru începe cu intimitatea personajului și cu anularea masculinului-femininului în interiorul acestuia.

Subcapitolul 1.2. *Conceptul de unitate primordială la Mircea Eliade* prezintă clarificări esențiale asupra prozei eliadești care rezultă din reflecțiile teoretice ale savantului asupra mitului androgenului. Mircea Eliade definește Marea Zeiță ca pe un principiu ontologic esențial: „creatoare și paznică a totului, orânduitoare a Cosmosului, vieții și societății umane” [11, p. 333]. În ea se armonizează cele două planuri, psihic și cosmic, și tot în ea se contopesc toate contrariile: moartea și viața, binele și răul, sacrul și profanul, beatitudinea și durerea etc. Prin urmare, bărbatul și femeia se desăvârșesc în unire mistică numai dacă iubita ascunde în sine „taina” divinității – eternul feminin. Într-un plan de asociații teoretice mai larg, zeița feminină a imaginarului colectiv analizată de Mircea Eliade poate fi înțeleasă din perspectivă psihanalitică ca *anima* – complexul inconștient arhetipal ascuns de conștiința masculină în profunzimea sa psihică. Astfel, iubita asupra căreia se proiectează feminitatea obscură a bărbatului, integrează totodată, în sine, imaginea divină a Marei Zeițe.

O altă deschidere spre o interpretare în profunzime a prozei lui Mircea Eliade ne este oferită de conceptul de unitate primordială, care, în viziunea sa, este nunta oamenilor după modelul cosmologic, unirea dintre zei, zeul Cerului și zeița Pământului, într-un Cosmos armonios. Cuplul divin face schimb de însușiri, proiectându-se *unul în celălalt*: „În această unificare (a omului în Cosmos) dispar extremele și se topesc contrariile; neființa devine ființă, răul coincide cu binele, profanul coincide cu sacrul, pluritatea coincide cu unitatea” [11, p. 364]. Atât erosul cât și eroticul în acest ritual mistic al devenirii în *altul* ilustrează unirea cu divinitatea printr-un simbol sexual. În acest moment al desăvârșirii, al regăsirii de Sine, omul se eliberează de drama existențială istorică, re-dobândind starea paradisiacă, comuniunea sufletului individual cu sufletul universal.

Cel de-al treilea subcapitol, 1.3. *Din istoricul problemei animus-anima*, prezintă un scurt excurs exegetic istoric, care încearcă să demonstreze că de-a lungul timpului, dualitatea ființei umane este înțeleasă ca un rezultat al destrămării unității armonioase originare și ca separare a factorului masculin de cel feminin. Refacerea stării de androginie, susțin gânditorii în unison, de la vechii greci până la filosofii zilelor noastre, este posibilă doar prin dialogul principiilor primordiale opuse și, în același timp, complementare. Iubirea, în acest context, înseamnă eliberarea omului din condiția sa profană, unirea principiului masculin și feminin are drept consecință dizolvarea contrariilor în Unu desăvârșit. Multiplele ipoteze și reflecții filosofice, emise pe parcursul secolelor în jurul problematicii dubletului ontologic masculin-feminin, reprezintă fundamentul teoriei psihanalitice jungiene de *animus și anima*. Până la el și omul medieval a înlocuit zeița antică prin regina cerească și prin mama biserică. Conceptul de *anima-animus*, putem afirma, a existat dintotdeauna ca arhetip al polarității divine, înregistrat în mitologie prin perechile de zei de sex opus, în speculațiile filosofilor gnosticismului și ale filosofiei chineze clasice, unde perechea cosmogonică este alcătuită din *yang* (principiul masculin) și *yin* (principiul feminin). În același timp, observăm că erosul simbolizează nucleul arhetipal al aspirației polarității către întregul totalității. În toate culturile, filosofii și credințele iubirea semnifică, în primul rând, o dragoste de Sine, fiindcă ea începe prin restabilirea ordinii cosmogonice în interiorul ființei și continuă prin unirea cu *celălalt* în Marele Tot. Înțelegem în așa fel că spontaneitatea psihică se relevă prin trecerea dincolo de conștiință, în contopirea cu alteritatea din inconștient. În cele din urmă, reconfigurarea eului pornește din structurile profunde ale psihicului și se extinde până la reintegrarea în Marele Tot, numit de unii Brahman, alții Dumnezeu, Sinele Total sau Marele Tot.

Capitolul al doilea, intitulat *Treptele erosului în oglinzile alterității*, este constituit din două paragrafe. Aici ne-am referit în exclusivitate la romanele realiste reprezentative – *Maitreyi*, *Nuntă în cer* și *Noaptea de Sânziene*. Menționăm că aceste romane sunt construite în baza unor scenarii inițiatice de recuperare a unității primordiale. Ipoteza se confirmă prin analiza progresului interior din psihicul personajelor. Acestea parcurg un traseu metamorfic determinat de corelările arhetipului *animus-anima* într-un rit de reactualizare a stării primare de androginie, dar și de transgresare a cronotopului literar de la un plan realist, cu semne concret istorice identificabile, la unul fantastic, cu imixtiuni ale misticului și magicului producătoare de mister. Literatura eliadescă preia, astfel, funcția mitului de a „povesti” despre existența *in illo tempore* în care se întorc toți cei reveniți la starea de Om Primordial.

Subcapitolul 2.1. *Dualitatea primordială animus-anima în jocurile devenirii erotice în romanul „Maitreyi”* prezintă drumul spre Centru al personajului-neofit Allan, care este însoțit de personajul feminin convertit pe parcurs în spiritul numinosului. Datorită femeii, spațiul și timpul

secret devine tot mai aproape, fapt care ne-a sugerat ideea de a o cataloga pe Maitreyi drept Orfeul psihic al personajului masculin. Înzestrată cu darul instinctual al sacrului, ea va face conexiune cu rezervorul arhetipal, cu inconștientul colectiv, interpretând semnele și imaginile iraționale ieșite în calea iubitului.

În *Maitreyi*, personajul narator găsește prilejul descoperirii de Sine, imposibilă până atunci. Atracția, doar energetică la început, crește fulgerător într-un sentiment de reînviere interioară, copleșindu-l și eliberându-i inconștientul însetat de Lumină. Dragostea, afirmă Mircea Eliade, îl scoate pe om din sine, „proiectându-l în persoana iubită, tinzând să se identifice cu ea și anihilează astfel individualitatea, și cu o expresie tehnică, are loc deplasarea centrului de greutate al ființei omenești din *sine* în *celălalt*, în ființa iubită” [7, p.72]. Romanul *Maitreyi* ne înfățișează misterul erosului ce apropie doi tineri necunoscuți, din două emisfere culturale diferite, care, la prima vedere, par incompatibili din toate punctele de vedere. Jocul devenirii androgine dezarmează și „dezactivează” rațiunea de a fi și de a simți a europeanului Allan. Erosul mistic presupune excluderea din ritul de inițiere a tot ce este lumesc. „Sufletul nu ia cu sine mulțimea de amintiri pământene, (...) puține amintiri de aici îl însoțesc în lumea inteligibilă” [3, p. 68], afirmă Jean Bruno într-un studiu despre neoplatonism.

Pe tot parcursul romanului urmărim cum dorința de intima purificare a personajului masculin crește printr-o ascensiune extatică, menținută cu jocul de priviri, atingeri de mâini, atingeri de picioare, recitaluri de versuri. Momentele-cheie reprezintă efortul de contopire cu celălalt, „sentiment al emoției panteiste” [10, p. 32]. Prin eros, pe care Platon l-a numit „daimon puternic”, Maitreyi tinde să abolească Cosmosul.

Actul erotic fizic anulează barierele de comunicare și înțelegere dintre cei doi. Acești străini, aparținând unor culturi și religii diferite, sunt transfigurați în Unul coerent, unde nu mai este loc pentru *alteritate*. Mircea Eliade afirmă că erosul este cea mai hotărâtă anulare a *vieții* individuale, fiindcă, odată cu parcurgerea tuturor treptelor de inițiere, „erosul anulează individualul” [6, p. 26].

Însă odată cu pierderea *celuilalt*, a iubitei Maitreyi, Allan regăsește, în interiorul său, frânturi din masculinitate pe care vrea să o readucă prin imaginarea unor oameni „toți semănând cu mine, spune Allan, dar mult mai profunzi, mai bărbați, mai liberi”. Protagonistul urmează să depășească criza psihologică, „procesul de dezintoxicare” [4, p. 174] printr-un ritual al acuplării cu o altă femeie, datorită căruia se dezleagă de Maitreyi și pierde pentru totdeauna timpul și spațiul primordial. Este vorba despre personajul feminin, Jenia Isaac. Vom desemna respectiva intervenție în ritualul mistic al femeii drept o manifestare a celei de-a doua imagine a *animei*, întrucât, spune Jung, imaginile „sunt bipolare și oscilează între semnificația lor pozitivă și cea negativă. (...) Ceea ce înseamnă că ea își face apariția când sub un aspect, când sub celălalt” [13, p. 251]. Funcția celei de-a doua *anime* ar fi regăsirea în întregime a ființei sale masculine în această lume profană, și restabilirea ei ca dominantă vitală.

În subcapitolul 2.2., *Identitate și alteritate: personaje-dubluri și dublete simbolice*, observăm un alt plan, în care se situează „cazul” lui Ștefan Viziru din *Noaptea de Sânziene*, perturbat continuu, de-a lungul a doisprezece ani, de două forțe de aceeași intensitate emoțională și spirituală. Ileana și Ioana sunt două imagini arhetipale exteriorizate în aceeași perioadă a vieții lui Ștefan Viziru. Ioana, desemnată ca *anima* socială îi oferă o dragoste pământească, asigurându-i un echilibru psihic omului Ștefan Viziru. Ileana, spiritul numinos, *anima* cerească, are în romanul lui Mircea Eliade funcția de a-i deschide calea către profunzimile ființei, către totalitatea Sinelui. Vocea profundă, mistică a ființei, *anima*, împacă și cele două părți contradictorii ale existenței umane: profanul și sacrul, conștientul și inconștientul. Astfel, jocurile identității și alterității, spectrele personajelor dedublate reprezintă, de fapt, structura dualistă a ființei primordiale și manifestările ei în cadrul spațiului cotidian.

Mircea Eliade găsește o soluție pentru „oamenii” săi înjumătățiți din romanele *Nuntă în cer* și *Noaptea de Sânziene*, oferind lui Mavrodin (sufletul) și lui Hasnaș (rațiunea), lui Ștefan Viziru (sufletul) și lui Ciru Partenie (rațiunea) un nucleu coagulator – marea lor dragoste, Ileana. Efectul numinosului se relevă prin ajustarea celor două polarități din interiorul bărbatului la nivelul Centrului ființei, făcându-i să se îndrăgostească de propria imagine din oglindă reflectată de Lumină.

Prin urmare, emoțiile și senzațiile primului și al celui de-al doilea personaj-narator (Mavrodin și Hasnaș), din *Nuntă în cer*, îndrăgostiți de Ileana / Lena capătă o valoare exclusiv ontologică. Stările extatice și lucrurile sensibile unesc aceste două părți contradictorii ale personajului: partea vizibilă – trupul, desemnat de filosofia chineză veche ca *yin*-ul (Hasnaș) și invizibil, sufletul, înțeles ca *yang*-ul (Mavrodin), zidind o Lume Nouă, unde Sinele devine Centrul ființei. Dragostea, în acest context, reprezintă extazul mistic ce aduce ființa la starea sa arhetipală. Putem remarca că atât sufletul (Mavrodin) cât și rațiunea (Hasnaș), în acest moment o primesc pe Ileana / Lena ca pe o prezență divină, „reflexul unei realități spirituale” [43, p. 205] ce le readuce darul întregirii paradisiace. Principiul feminin reprezintă, prin urmare, *anima* – nucleul personajului. Ea îi atrage în aceeași identitate, îi răpește din lumea profană, și-i orientează spre drumul către *nirvana*.

Ileana / Lena începe a fi temelia acestei unități, fiindcă „femeia are rolul de a inspira spiritul de integrare propriu celui *sophrosyné* al naturii sale” [5, p. 268]. Fecioara a dăinuit în neantul ființei masculine, ascunsă de lumina conștiinței atât timp cât nu s-a intersectat rațiunea și sufletul într-un microcosmos comun – pădurea. Pădurea este *locus amoenus*, „pentru că *repetă* peisajul cosmic: pentru că este o oglindire a Întregului” [9, p. 256]. Retrospectiva așadar construiește un personaj feminin identic fecioarei interioare după propria percepție, „care din adânc se ridică la suprafață și dinăuntru imprimă ființei forma ei sofianică, îi corespunde lucrarea structurii care merge de la suprafață către adâncuri” [5, p. 269]. Astfel că în fața cititorilor „răsare”/ se exteriorizează Ileana / Lena arhetipală prin actul

rememorării. Drept urmare, confesiunea, credem noi, reprezintă o pocăință în fața *celuilalt* din oglindă, exprimând în așa mod regretul dezbinării și dorința ancestrală de reintegrare a contrariilor în ființa ce le-a adus mântuirea, în *anima*.

În cele din urmă, „nuntă în cer” presupune dialectica duhului și trupului „încununăți” în spirit – feminitatea sa interiorizată. Dragostea simbolizează unitatea lăuntrică a trinității: a trupului (Hasnaș), a sufletului (Mavrodin) și a spiritului (Ileana / Lena). Iar rezultatul ei este făptura mitică, întocmai asemenea vieții zeilor, ființă totală ce trăiește perpetuu, menținută de existența *celuilalt*.

În *capitolul al treilea*, intitulat *Scenarii inițiatice ale erosului în proza fantastică*, substratul ontologic al prozei fantastice eliadești definește existența umană drept un itinerar al devenirii și inițierii. Acesta este reprezentat printr-un labirint psihic-existențial, în care protagonistul face eforturi tenace de a înțelege lumea și a se înțelege pe sine, fără însă a recurge la puterea rațiunii, ne semnificativă în contextul mistic și inefficientă în obscuritățile profunzimilor psihice. Imaginile și simbolurile arhetipale sunt epifanii ce însoțesc protagonistul în timpul transferului său din realitatea cotidiană în realitatea sacră. Misterul și fantasticul, în cele din urmă, constituie o formă a gândirii și a limbajului personajului eliadesc.

În primul subcapitol, 3.1. *Descensus ad inferos și regressus ad uterum – revelarea misterului*, observăm că legătura cu sacrul, cu inconștientul colectiv se realizează prin intermediul vocilor secrete *animus-anima* proiectate asupra iubitei / iubitului. Coborârea în abisul psihic al personajului feminin Dorina, intrigată de necunoscutul nostalgic este redată artistic prin explorarea unui spațiu tainic și a interiorului bulversat de identități ciudate. Romanul *Șarpele* ilustrează întregul proces al transformărilor psihice din ființa Dorenei, iar insula din final reprezentând abolirea ireversibilă a diferențierii dintre *animus* și *anima*.

Pentru emanciparea totală a forțelor primordiale de *yin* și *yang* într-un spațiu nou geocentric al Divinității Primordiale Supreme și al Sinelui Absolut, autorul romanului *Șarpele* „va trebui să găsească un termen mediu în Dumnezeu și lume” [123, p. 94]. De aceea, romancierul va construi un personaj mitic, un personaj-hierogamie, care îmbină în ființă atât sacrul cât și profanul, răul și binele, clarul și obscurul, luând în considerare punctul de vedere științific a lui Eliade din *Mefistofel și Androginul*, în care se menționează că „șamanul reunește în el cele două principii polare; și întrucât propria lui persoană constituie o hierogamie, el reface simbolic unitatea dintre Cer și Pământ, asigurând prin urmare comunicarea între Zei și oameni” [67, p. 109]. În cele din urmă, în sens gnoseologic, în roman se declanșează o intruziune a Luminii în Întuneric, întrucât Sergiu Andronic, credem noi, simbolizează „manifestarea structurilor ontologice care realizează chemarea întru ființă a principiului feminin («Mama Vieții») și principiul masculin («Omul Primordial» Ohrmazd)” [5, p. 90]. În acest context, în opera

literară *Șarpele* identificăm un „mântuitor”, un șaman – o manifestare a Luminii Divine, care vine să salveze sufletele omenești printr-un ritual de inițiere în mistere, respectiv în Sine. În acest fel, grupul desprins acum din spațiul profan este invitat în cel utopic. Inconștientul colectiv al personajelor va reacționa la cererea lui Andronic și întâlnirea cu Sine va fi exprimată în textul artistic prin imaginea arhetipală a șarpelui. Cauza asemănării figurii monstruoase cu „unitate personalității ca întreg”, o explică antropologul Corin Braga: „are loc identificarea și ciocnirea contrariilor dintre corpul social și dușmanul interior. Conștiința se opune inconștientului, și este refulat printr-o proiecție imaginară a răufăcătorului” [2, p. 74].

În altă ordine de idei, înainte de a deveni Unu cu mirele său cosmic, Dorina se va pregăti pentru nuntă. Ritul de *descensus ad inferos* este redat prin coborârea în somn, la rădăcinile ființei. Visul, prin urmare, reprezintă o punte de trecere individuală a fetei de la conștiință la inconștient, de la realitate la realitatea absolută, de la dualitate la unitate. În așa mod, „cea aleasă” se separă de ceilalți și se transformă în Marea Zeiță. Andronic, *animus* – expresia sacrului spiritual, înlocuiește totalmente conștiința, rațiunea, realitatea. Metamorfoza identitară a personajului feminin derulează prin căutarea masculinului care se va identifica cu alteritatea animus devenită Sine după ce spiritul masculin a fost eliberat precum zeul Dionysos.

Energia psihică a iubirii mistice, starea arhetipală a fericirii paradisiace, pe lângă faptul că a distrus diferențierile, introduce androginul într-o altă Lume spirituală. Prin urmare, Cosmosul atemporal absoarbe ființa purificată, devenind Nemuritori in illo tempore.

În subcapitolul 3.2., ***Problematika alterității animus-anima, extazul erotico-mistic și mântuirea prin artă în proza fantastică***, este scoasă în evidență drumul ontic al devenirii întru totalitate. În *Domnișoara Christina* și *La țigănci* protagoniștii sunt torturați psihic de cele două imagini feminine *anima*. În ființa lui Egor se declanșează o luptă între cele două imagini dedublate ale animei – una fiind exteriorizată ca forță diabolică (domnișoara Christina) și alta ca Fecioară Divină (Sanda).

Aceeași manifestare a *animei* o regăsim în ființa masculină a lui Gavrilescu, Elsa fiind prima imagine feminină ce simbolizează Thanatos-ul și cel de-al doilea personaj feminin, Hildegard - dragostea. Gavrilescu a pierdut și el marea sa dragoste, pe Hildegard, odată ce-și vinde sufletul Elsei, a doua proiecție a *animei*, Thanatos. Sub falsa identitate a dragostei, asemeni lui Mefistofeles, ea îi acaparează și-i subjugă sufletul prin achitarea unei banale băuturi de la berărie. Prin urmare, bărbatul este privat de libertatea sa primordială, fiind redus la condiția de larvă: „Am fost la berărie, șopti Gavrilescu. Dacă n-aș fi fost cu ea la berărie, nu s-ar fi întâmplat nimic. Sau dacă aș fi avut ceva bani la mine... Dar așa a plătit ea, Elsa, și înțelegi, m-am simțit obligat... și acum e târziu, nu e așa? E foarte târziu...” (p.

140). Realitatea trecătoare însă cedează în fața spectrului eternității, astfel că odată ajunși în lumea de dincolo de transcendență, protagoniștii sunt scoși de sub forța păcatului săvârșit în timpul vieții.

În altă ordine de idei, pentru personajul masculin, creația constituie o modalitate de manifestare/exteriorizare a arhetipului *anima*, iar arta, în sine, este spațiul mitic al împlinirii erosului, armonizând cele două lumi psihice contradictorii, a femeii și a bărbatului. Coeziunea lor creatoare se manifestă prin faptul că *anima* risipește fantaziile, iar *animus*, stăpânul conștiinței masculine, le „scoate” din inconștient și le raționalizează prin creație. Dorința lui Egor, din *Domnișoara Christina*, de a-i reactualiza chipul, de a-i adăuga nuanțe mai vii, este interpretat ca pe un pact încheiat (evident inconștient) între aceste două personaje: el îi va readuce frumusețea, iar ea îi va menține puterea creatoare. Deductiv, actul de reproducere a tabloului misterios poate simboliza o „nuntă în cer”, o contopire a spiritului masculin cu cel feminin în Unul indivizibil. Fapt ce face posibilă transcenderea muritorului în eternitatea domnișoarei Christina sau, a doua șansă, învierea Christinei.

Drept urmare a acestui pact, visele erotice, derulate pe parcursul inițierii în Unu, în „*noi*”, recreează un spațiu arhetipal și configurează eul originar mitic. Credința strigoii este că se poate salva de singurătatea întunericului de care este rob, doar realizându-se în dragoste. Numai iubirea mistică a personajului masculin față de ea, ar sustrage-o din lumea morților și ar readuce-o în rândul celor vii. Treptat, ea reușește să absoarbă toată energia spirituală a protagonistului. Feminitatea captivă, dezlănțuită, distruge frontierele acestor două realități, transfigurându-se, spre finalul romanului, într-un personaj în „carne și oase”.

Conflictul acerb interior în care fiecare din arhetipuri (*anima* fecioară, *anima* demonică și *animus*) vrea să fie stăpân, Egor îl soluționează prin contopirea în Unu, printr-o renaștere în Divinitate. El se eliberează de vraja mistică a strigoii, iar după ce i se anunță moartea celeilalte reprezentări, Sanda, pictorul, eliberat, trece lent spre altă stare existențială. Trezit în spațiul intermediar între profan și sacru, între conștiință și inconștient, ființa artistului participă la un ritual inițiativ al morții în microcosmos și al reînvierii în macrocosmos. Aici, purificarea și regenerarea vine odată cu depășirea pericolului rătăcirii eului prin bezna interioară psihică și spirituală. Făcliile, expresie a arhetipului *anima*, ghidează sufletul spre originea mitică, spre Sine.

Nuvelistica de început din creația lui Mircea Eliade reprezintă nucleul operei de mai târziu. În volumul *Maddalena* regăsim în stare incipientă *metanoia* personajelor eliadești guvernate de erosul mistic în cunoașterea Absolutului. Jocul erotic al posesiei *celuilalt*, identificat ca motiv ontologic al acestor bucăți din creația de început, este reluat într-o regie similară în romanele de mai târziu în care se urmărește ritualul mistic al devenirii androgine.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMADĂRI

1. Propunându-ne să cercetăm proza lui Mircea Eliade prin prisma psihologiei analitice a lui C.G. Jung și a teoriei eliadești a arhetipurilor, axând investigația pe binomul psiho-ontologic *animus/anima*, am urmărit valorificarea unor sensuri literare ascunse și evidențierea modalităților specifice de corelare a personajelor cu timpul și spațiul în care ele acționează și pe care îl transcend în drumul lor de căutare/regăsire a plinătății originare.

2. Literatura lui Mircea Eliade s-a bucurat de o vastă exegeză critică, interpretările ținând de un registru hermeneutic foarte larg. Interesul firesc, menținut de la primele apariții până în prezent, se explică prin mesajul latent încifrat în formule narative obișnuite, prin ambițiile istoricului religiilor de a introduce în textul literar simboluri, imagini și arhetipuri ale imaginarului colectiv. Aici rămâne mereu loc pentru noi reinterpretări și noi comentarii, fapt demonstrat în lucrarea de față. Narațiunile lui Mircea Eliade refac mereu itinerariul omului arhetipal spre Centru. Personajele sale și erosul se prezintă în această proză ca precursori ale sacralului, fiind angrenate într-un scenariu mistic de întoarcere la origini. În nuvela din etapa de început a creației eliadești, *Celălalt* descoperă universul unui psihism arhaic, în interiorul căruia transpar valorile mitice uitate de om, fapt neremarcant de critica literară. Spre deosebire de volumul *Maddalena*, romanele *Maitreyi*, *Nuntă în cer*, *Noaptea de Sânziene*, *Șarpele* au avut o audiență critică destul de mare. Exegeții au observat că problema erosului, agregată cu tema eternului feminin, se regăsește și se exprimă aproape prin toate personajele feminine. Întoarcerea la origini se realizează numai în cazul când protagoniștii romanelor respective ascultă de vocea interioară arhetipală, reprezentată de Maitreyi, Ileana, Dorina. O metodologie îngustă, pur tematică, are însă uneori efectul de suprapunere ori de repetare obositoare a opiniilor critice.

3. În cercetarea noastră am pornit de la studiile fundamentale ale lui Mircea Eliade *Mitul reintegrării* și *Mitul androginului*, unde Mircea Eliade urmărește traseul ideatic al conceptualizării termenului de androgin și unde el dă o importanță deosebită Marei Zeițe – divinitatea „Totului”, creatoarea Cosmosului și a vieții. În această imagine se armonizează cele două planuri: psihic și cosmic și tot în ea se contopesc toate contrariile: moartea și viața, binele și răul, sacralul și profanul, beatitudinea și durerea etc. Androginul, prin urmare, în viziunea savantului este un mister al totalității la care omul modern se poate reîntoarce îndeplinind un ritual de inițiere simbolică, prin care sexele nu se mai confruntă, ci se complinesc. Într-un final, Eliade ajunge la concluzia că feminitatea ar trebui făcută stăpână în suflet, fiindcă numai ea se poate sacrifica și prin ea are loc renunțarea la individualism. În aceeași ordine de idei, starea de androginie mai înseamnă nunta oamenilor după modelul cosmologic, unde cuplul face schimb de însușiri, proiectându-se *unul în celălalt*. Concluziile

lui Mircea Eliade asupra erosului și ale modalităților de interpretare a acestuia se interferează cu conceptul arhetipului *animus-anima* din psihanaliza jungiană. Pentru tălmăcirea imaginilor refulate din inconștientului colectiv, Jung apelează la studiile din antropologie, filozofie, istorie a religiilor, științele care s-au ocupat de înregistrarea simbolurilor arhaice din imaginarului colectiv, demonstrând că structura inconștientului *animus-anima* a existat dintotdeauna ca arhetip al polarității divine, îmbinarea cărora formează Totul.

4. În jocul erotic dintre Maitreyi și Allan, personajul care a întruchipat experiența autorului de cunoaștere a Sinelui, Mircea Eliade transpune un ritual inițiativ al interferențelor și devenirilor arhetipului *animus-anima* cu efectul de omogenizare a lor și de deschidere în Unu indivizibil. Grație jocului erotic al indienei, odată cu acceptarea ei ca stăpână a conștiinței sale masculine, personajului i se relevă o nouă cunoaștere, cea a simțurilor. Astfel, ritul mistic al descoperii beatitudinii redă treptele transfigurării personajului feminin în arhetip feminin, în *anima* yoginului. Hermeneutica psihanalitică sugerează itinerarul spre sacru, în care Maitreyi și Allan nu mai figurează ca personaje, ci ca două forțe arhetipale în căutarea Marelui Tot.

5. Jocul identității și alterității predominant din *Noaptea de Sânziene* și *Nuntă în cer* indică o criză a omului modern, o disfuncționalitate a psihicului uman în condiția sa fragmentată, când fiecare din personaje reprezintă doar câte un mădular dintr-un singur trup. Fiecare trăiește sentimentul lipsei de spontaneitate, de integralitate, dar care totuși sunt în căutarea unui mare miracol al reintegrării contrariilor într-o identitate. Descoperim în *Noaptea de Sânziene* și *Nuntă în cer* o dialectică mistică a contrariilor primordiale, în care dragostea simbolizează unitatea lăuntrică a trinității: a conștiinței (Hasnaș/Ciru), a inconștientului (Mavrodin/Ștefan) și a spiritului (Ileana/Lena). Iar rezultatul ei este fapta mitică, întocmai asemenea vieții zeilor, ființă totală ce trăiește perpetuu, menținută și susținută de existența *celuilalt*.

6. Lumea Nouă, utopică din romanul fantastic *Șarpele*, dar și din alte proze scurte eliadești, semnifică Sinele reconstituit prin adăugarea celor două lumi ale masculinului și femininului într-un Sine comun. Astfel, sacral este o trăire proprie lăuntrică, înțeleasă ca o metamorfoză în urma confruntării cu inconștientul. „Căzute” la rădăcinile ființei, personajele se confruntă cu numinosul prevestit de *celălalt eu* tănuit, „lănțuit” de realitate. De aceea manifestarea arhetipului *anima-animus* este înțeleasă de conștiință ca o irealitate respingătoare, înspăimântătoare. Și doar imaginația îi salvează de monstruoșitatea imaginii alterității, fixând personajul într-o autoanaliză a propriei ființe, văzută, la prima vedere, ca o hermeneutică psihică. Salvarea de teroarea istorică e posibilă prin acceptarea acelei realități iraționale, onirice cu angoasele sale psihice. Transcenderea în sacru

reprezintă o consecință a adăugării a imaginii fantasmatică *anima-animus* care oferă eliberarea ființei integrate în Marele cosmic.

7. Prezența oamenilor artiști în cadrul unor subiecte literare în care realul trece în ireal, în fantastic, imaginar, oniric, mistic sau magie, atestă miza lui Mircea Eliade pe niște structuri psihice ușor labile plasate într-un întuneric psihic nedeslușit și atemporal. Implicarea rațiunii declanșează aici frica și panica personajelor. Exploratorii Sinelui se pot bizui doar pe intuiția iubitei. Imaginea arhetipală a *animei* se dezvăluie personajelor masculine prin actul artistic: muzică, dans, cântec, poezie, pictură. Odată „trezită” din inconștient, ea apare blândă ca Fecioară Divină, dar și cu chipuri feroase, precum este *anima* lui Egor proiectată asupra Christinei. De aici procesul de individualizare a Sinelui, care în plan real se exteriorizează prin manifestări iraționale, urmărește abolirea contrariilor.

Recomandări: Teza de doctor „Proza lui Mircea Eliade. Arhetipul *animus-anima*” vine cu o nouă modalitate de analiză și interpretare a prozei eliadești, experimentată pe textele unui mare romancier al literaturii române. Rezultatele științifice obținute pot fi abordate în alte studii critice, hermeneutice literare. Astfel se impun câteva sugestii și recomandări:

1. În urma realizării cercetării am ajuns la concluzia că în romanele, nuvelele și povestirile lui Mircea Eliade se regăsește întreaga bogăție de mituri, simboluri, credințe ale umanității. Pentru a pătrunde în mesajul latent al acestei proze, metodologia interdisciplinară oferă perspectiva de analiză cu cele mai mari deschideri.

2. Teza noastră se fundamentează pe teoriile și reperele conceptuale ale istoricului religiilor M. Eliade, ale psihanalistului C.G. Jung, oferind o grilă complexă de evaluare a prozei eliadești. Abordarea perspectivei psihanalitice scoate în relief elementele hermeneutice, care până acum erau trecute cu vederea de exegeza literară. Considerăm respectiva lucrare un suport teoretic util pentru realizarea tezelor de licență, masterat și doctorat.

3. În același timp, cercetarea științifică pe text, în special capitolul II și III, poate constitui o bază teoretico-metodologică pentru cursurile universitare din domeniul literaturii române.

4. În temeiul tezei noastre de doctor se poate lansa un ghid didactic pentru cursurile opționale dedicate studiului hermeneutic asupra operei literare a lui Mircea Eliade.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Alexandru R. N. Mitul în opera lui Mircea Eliade. Lucrare științifică. Slatina: didactic press, 2009. 98 p.
2. Braga C. De la arhetip la anarhetip, Iași: Polirom, 2006. 287 p.
3. Bruno J. Neoplatonismul. Trad. Cătălin Anghelina. Iași: Universitas, 2000. 128 pagini.
4. Constantinescu P. Romanul românesc interbelic. Antologie, postfață și bibliografie de G. Gheorghiuță. București: Minerva, 1977. 312 p.
5. Delumeau J. Păcatul și frica. Culpabilitatea în occident (secolele XIII - XVIII). Vol I. Traducere de Ingrid Ilinca și Cora Chiriac. Iași: Polirom, 1997. 470 p.
6. Eliade M. De la Zamolxis la Genghis-han: Studii comparative despre folclorul Daciei și Europei Orientale. Traducere de Ivănescu Cezar. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1980. 256 p.
7. Eliade M. Insula lui Euthanasius. București: Fundația regală pentru literatură și artă, 1943. 381 p.
8. Eliade M. Mefistofel și androginul. Traducere de Alexandra Cuniță. București: Humanitas, 1995. 207 p.
9. Eliade M. Tratat de istorie a religiilor. Traducere de Mariana Noica. Prefață de George Dumézil și un cuvânt înainte al autorului. București: Humanitas, 1992. 428 p.
10. Eliade M. Yoga. Problematika filozofiei indiene. Prefața Constantin Noica. Ediție îngrijită de Constantin Barbu și Mircea Handoca. Craiova: Mariana, 1991. 110 p.
11. Eliade M. Drumul spre centru. Antologie alcătuită de Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu. București: Univers, 1991. 607 p.
12. Grosu E. Problematika erosului în proza lui Mircea Eliade. În: Basarabia 1998, nr. 3-5.p. 76-81
13. Jung C. G. Kerényi K. Copilul divin. Fecioara divină (introducere în esența mitologiei) Cuvânt înainte de Adriana Babeți, traducere de Daniela Lițoiu și Constantin Jinga. Timișoara: Amarcord, 1994. 284 p.
14. Koyré A. Filosofia lui Jakob Böhme. Traducere de Roxana Băiașu și Sorin Băiașu. București: Humanitas, 2000. 522 p.
15. Lupașcu S. Dualismul gnostic. Mitul luminii și întunericului. În Filosofie și dualism. Actele colocviului Societății Române de Fenomenologie 25-27 octombrie 2007. București: Casa Lovinescu. Zeta Books, 2009. 234 p.
16. Micu D. Prefață la Noaptea de Sânziene. Cuvânt înainte, tabel cronologic și ediție îngrijită de Mircea Handoca. București: Minerva, 1991. 334 p.
17. Neagoș I. Mircea Eliade. Mitul iubirii. <https://ru.scribd.com/doc/203865331/Ion-Neagos-Mircea-Eliade-Mitul-Iubirii> (vizitat 26.09. 2013)
18. Simion E. Scriitori români comentați. București: Ed. Recif, 1993. 218 p.

PUBLICAȚIILE LA TEMA TEZEI:

1. Ivanov N. Proza lui Mircea Eliade: **Femeia și creația în viața spirituală a bărbatului.** În: Metaliteratura, 2013, nr. 3-4 (33), pp. 92-102 (1,5 c. a.).
2. Ivanov N. **Arhetipul dualității primordiale în romanul de factură fantastică a lui Mircea Eliade.** În Metaliteratura nr. 3-4, 2014, pp. 43-47 (0, 57 c. a.)
3. Ivanov N. **Întoarcerea la origini prin oglinda alterității.** În Philologia nr. 3-4, 2015, pp. 40-48 (1,2 c. a.).
4. Ivanov N. **Arhetipul anima – Marea Zeiță – esențialul în procesul ontologic al reintegrării contrariilor.** În Philologia nr. 5-6 2015, pp. 21-30 (1,2 c.a).
5. Ivanov N. **Regressus ad uterum și coincidența conbtrariilor animus-anima în proza fantastică a lui Mircea Eliade.** În Revista de Științe Socioumane nr. 3, 2015, pp. 45-55 (1 c. a.).
6. Ivanov N. **Arhetipul anima-animus în romanul Maitreyi.** În: Conferința Științifică Internațională a doctoranzilor. „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziune ale tinerilor cercetători”. Teze. Chișinău, 2014 p. 74 (0, 0 6 c. a.).
7. Ivanov N. **Erosul mistic și expresia dualității în romanul Domnișoara Christina** În: Conferința Științifică Internațională a doctoranzilor, Chișinău, 2015, p. 122, (0, 10 c. a).
8. Ivanov Nadejda. **Conceptul de unitate primordială la Mircea Eliade.** În Metaliteratura nr. 3, 2015, pp. 69 - 74 (c.a. 0, 93)

ADNOTARE

Ivanov Nadejda: Arhetipul animus-anima în proza lui Mircea Eliade, teză de doctor în filologie, Chișinău, 2016.

Structura tezei: introducere, trei capitole cu concluzii, concluzii și recomandări generale, bibliografie din 177 de surse, 143 pagini de text de bază, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autoarei.

Rezultatele tezei au fost reflectate în 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: arhetip, eros mistic, sacru-profan, androgin, dualitate primordială *animus-anima*, Marea Zeiță / eternul feminin, devenire în Marele Tot, identitate și alteritate.

Domeniul de studiu: Literatura română

Scopul lucrării constă în repunerea în discuție și cercetarea prozei lui Mircea Eliade prin prisma psihologiei analitice a lui C.G. Jung și a teoriei eliadești a arhetipurilor. Axând investigația pe binomul psiho-ontologic *animus/anima*, am urmărit valorificarea unor sensuri literare ascunse și evidențierea modalităților specifice de corelare a personajelor cu timpul și spațiul în care ele acționează și pe care îl transcend în drumul lor de căutare/regăsire a plinătății originare.

Obiectivele investigației:

- Investigarea receptării critice a prozei lui Mircea Eliade în spațiul românesc și a istoricului problemei *animus-anima*;

- Conturarea viziunii eliadești asupra conceptului de *unitate primordială*;
- Relevarea formelor de manifestare a dualității primordiale în jocurile erotice ale devenirii;
- Identificarea și interpretarea arhetipală a personajelor-dubluri și dubletelor simbolice;
- Cercetarea romanelor fantastice din perspectiva devenirii existențiale a personajelor;
- Stabilirea căilor și mijloacelor artistice de transgresare a spațiului și timpului profan într-un timp și un spațiu sacru de către personajele masculine.

Noutatea științifică și originalitatea lucrării rezidă în elaborarea unui nou model de analiză literară, bazat pe teoria psihanalitică jungiană de *anima* și *animus* și aplicarea lui în re-interpretarea operei literare a lui Mircea Eliade.

Problema științifică soluționată constă în schimbarea opticii metodologice de cercetare pentru relevarea unor structuri de conștiință ce țin de straturi psihice umane primordiale, investigarea acestor structuri în tectonica devenirilor lor arhetipale ca un dat aparte al universului artistic eliadesc și al lumii personajelor sale.

Importanța teoretică și practică constă în contribuția la elaborarea grilei de analiză din perspectivă psihanalitică și ilustrarea eficienței ei în hermeneutica textului literar.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele tezei au fost incluse în articolele publicate în reviste de profil și în comunicări științifice prezentate în cadrul unor conferințe naționale și internaționale.

АННОТАЦИЯ

Иванов Надежда: Мирча Элиаде проза. Архетип Анимус Анима, кандидатская диссертация по филологии, г. Кишинэу, 2016 год.

Структура диссертации: введение, три главы с выводами, выводами и рекомендациями, библиография из 177 источников, 143 страниц основного текста, декларация ответственности, биографические данные автора.

Результаты этой работы нашли отражение в 8 научных работах.

Ключевые слова: архетип, мистический Эрос, святой- мирской, андрогинный, изначальная двойственность анимус Анима, Великая Богиня / вечная женственность, становление Всемогущим, идентичность и несхожесть.

Область исследования: Румынская литература

Цель исследования: является анализ прозы Мирчи Элиаде с психоаналитической точки зрения, на освоение её скрытых смыслов, конкретных форм связи персонажей со временем и пространством, в котором они живут, и которое они превосходят для восстановления первоизданной полноты.

Задачи исследования:

- исследование критической прозы Мирча Элиаде в румынском пространстве и истории вопроса *Анимус- Анима*;
- Формирование элиадского видения концепции *изначального единства*;
- Выявление форм выражения изначального дуализма в эротических играх;
- Определение и толкование архетипических двойных персонажей и символических дублетов;
- Исследование фантастических романов с точки зрения экзистенциализма персонажей.
- Установление художественных приёмов и средства трансгрессии персонажей из обычного пространства и времени в сакральное пространство и время.

Научная новизна и оригинальность работы заключаются в разработке новой модели анализа, сосредоточено на психоаналитической теории Юнга Анимус и Анима и его применение в переосмыслении литературных работ Мирчи Элиаде.

Основная решенная научная проблема состоит из переоценки литературных работ Мирчи Элиаде из перспективе Юнгианская психоаналитическая теория в сочетании с мифом герменевтики Элиаде, что приводит к уникальному взгляду, выражен в открытии священного характера в глубине психики персонажа и устранений некоторых методологических недостатков предоставленные в романы.

Теоретическая и практическая значимость заключаются в разработке модели анализа с психоаналитической точки зрения, и в иллюстраций его эффективности в герменевтике текста.

Внедрение научных результатов: Результаты диссертации были использованы при разработке статей и научных докладов, представленных на национальных и международных конференциях.

ANNOTATION

Ivanov Nadejda: Mircea Eliade's prose. The archetype animus anima, PhD thesis in philology, Chisinau, 2016.

Thesis structure: introduction, three chapters with conclusions, general conclusions and recommendations, bibliography of 177 sources, 143 pages of main text, declaration on own responsibility, the author's CV.

Thesis outcomes were reflected in 8 scientific papers.

Keywords: archetype, mystical eros, sacred-profane, androgynous, primordial duality animus-anima, the Great Goddess / eternal feminine, became in Grand All, identity and otherness.

Field of study: Romanian Literature

The aim of the work: consist in analyzing the Mircea Eliade's prose of psychoanalytic perspective to capitalize on its hidden meanings, the specific modalities of linking characters with the time and space in which they operate and that they transcend to retrieve a primordial fullness.

The objectives of the investigation:

- The investigation of critical reception of Mircea Eliade's prose in the Romanian space and *animus-anima* history problem;
- Contouring Eliade's vision on the concept of *primordial unity*;
- Revealing forms of manifestation of the primordial duality of erotic games of becoming;
- Archetypal identification and interpretation of characters-duplicates and symbolic doublets;
- Research fantasy novels in the perspective of existential becoming of the characters;
- Establish ways and artistic means of transgression by masculine characters of profane space and time into a sacred time and space.

The scientific novelty and originality of the work lies in developing a new model of literary analysis focused on Jungian psychoanalytic theory anima and animus and its application in re-interpretation of the literary work of Mircea Eliade.

The important solved scientific problem consist in critical reevaluation of the literary work of Mircea Eliade from a Jungian psychoanalytic theory perspective in conjunction with hermeneutics of Eliade's myth, resulting with the reveal of some unique views on the discovering the sacred in the depths of the psyche of a character, and elimination of the some methodological deficiencies novel approach.

Theoretical and practical importance is to develop a model of hermeneutics of spiritual and psychological meanings of Eliade's character, images and symbols in literary works.

Implementation of scientific outcomes: The outcomes of the thesis were implemented in developing articles and scientific communications presented at national and international conferences.

IVANOV NADEJDA

ARHETIPUL ANIMUS-ANIMA ÎN PROZA LUI MIRCEA ELIADE

622.01 – LITERATURA ROMÂNĂ

Autoreferatul tezei de doctor în filologie

Aprobat spre tipar 22.04.2016

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset

Tiraj 50 ex.

Coli de tipar.

Comanda nr.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, nr. 60, Chișinău, MD 2009